

Психологічні особливості професіоналів соціотехнічного профілю

Sannikov O. I. Psychological characteristics of professionals of the socio-technical profile / O. I. Sannikov // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University, G. S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine / scientific editing by S. D. Maksymenko, L. A. Onufriieva. – Issue 39. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2018. – P. 296–310.

O. I. Sannikov. Psychological characteristics of professionals of the socio-technical profile. The report examines the results of the study of the modern engineers' psychological characteristics that differ in the contents of their professional activities. The role of engineering practice in the development of scientific and technological progress is shown. The main functions that the engineer realizes in the conditions of modern manufacturing, including the acceptance and implementation of decisions are singled out. The specifics and variations of the performed spectrum of the engineers' functions in various professional activities conditions are displayed. The role of decision making by engineers in the design and modernization of equipment and devices for the machine building complex, in the organizing and controlling of its production is determined. The expediency of using the personal-deterministic approach, which reveals the role of personal properties in the regulation of the behavior and activities of the engineer, is described; the main features of the personal approach to decision making are defined as well.

The main developed trends in the preparation and study of the activities of a modern engineer are presented. A complex of the psychodiagnostic methods for studying the psychological traits and differences of design engineers, engineers-organizers of production has been elaborated and described. The comparative analysis of psychological and typological features of different functional orientation of engineers (designers, production organizers) is completed. The typological peculiarities of a personality, inherent in engineers of different profiles (designers, technologists, mechanics, etc.) are exposed.

The analysis of the carried out researches of engineering activity has revealed, that the main loads of a modern engineer personality are attributed to the properties of creativity (communicative creativity) and technical thinking. The obtained data confirm the high level of technical thinking of the compared groups of engineers. The completed typological analysis con-

firmed the statement of the mutual correspondence of the requirements of professional engineering activity to a certain number of properties and personality qualities diagnosed by means of the personality type indicator by I. Myers and K. Briggs, as well as the possibility of using the MBTI within the diagnostic complex.

Distinctions of the researched groups of engineers on the level of subjective control localization and communicative creativity are marked out. The obtained assessments of the locus control parameters testify the role of the external factors in the activity of engineers, and the role of the status of an engineer in the company activities as well. No statistically significant differences between the indicators of communicative creativity of engineers from different groups were allotted.

Key words: socio-technical activity, typological features of engineers, decision-making, individual psychological characteristics of the personality.

О. І. Санніков. Психологічні особливості професіоналів соціотехнічного профілю. У повідомленні розглянуто результати дослідження психологічних особливостей сучасних інженерів, що відрізняються змістом виконуваної професійної діяльності. Показано роль інженерної практики у розвитку науково-технічного прогресу. Виділено основні функції, які реалізує інженер в умовах сучасного виробництва, в тому числі прийняття та реалізації рішень. Показано специфіку і варіації виконуваного спектра функцій інженерів у різних умовах професійної діяльності. Визначено роль прийняття рішень інженерами в проектуванні й модернізації обладнання та приладів для машинобудівного комплексу, в організації та контролі його виробництва. Обґрунтовано доцільність використання особистісно-детермінованого підходу, який розкриває роль особистісних властивостей у регуляції поведінки і діяльності інженера, описано основні риси особистісного підходу до прийняття рішень.

Представлено основні сформовані напрямки в підготовці та вивченні діяльності сучасного інженера. Сконструйовано й описано комплекс психодіагностичних методик дослідження психологічних особливостей і відмінностей інженерів-конструкторів, інженерів-організаторів виробництва. Виконано порівняльний аналіз психологічних і типологічних особливостей інженерів різної функціональної спрямованості (конструкторів, організаторів виробництва). Виявлено типологічні особливості особистості, властиві інженерам різного профілю (конструкторам, технологам, механікам тощо).

Аналіз проведених досліджень інженерної діяльності показав, що основні навантаження в особистості сучасного інженера припадають на властивості креативності (комунікативної креативності) й технічного мислення. Отримані дані підтверджують високий рівень технічного мислення порівнюваних груп інженерів. Виконаний типологічний аналіз підтвердив припущення про взаємну відповідність вимог про-

фесійної інженерної діяльності певного складу властивостей і якостей особистості, що діагностується засобами індикатора типу особистості І. Майєрс і К. Бріггс, а також можливість використання МБТІ у складі діагностичного комплексу.

Виокремлено відмінності досліджуваних груп інженерів за рівнем суб'єктивної локалізації контролю і комунікативної креативності. Отримані оцінки за показниками локусу контролю свідчать про ту роль, яку в активності інженерів відіграють зовнішні обставини, а також роль статусу інженера в діяльності компанії загалом. Статистично значущих відмінностей в показниках комунікативної креативності інженерів різних груп не виявлено.

Ключові слова: соціотехнічна діяльність, типологічні особливості інженерів, прийняття рішень, індивідуально-психологічні особливості особистості.

Постановка проблеми. Інноваційна діяльність визначає розвиток суспільства в ХХІ столітті. Важлива роль в умовах сучасного виробництва, пов'язаного з науково-технічним прогресом, відводиться інженерам. Крім збільшення частки інженерної праці, з ускладненням суспільного виробництва відбувається якісна зміна їх функцій, розширюється значення соціально-технологічних аспектів інженерної праці. Професійна діяльність інженера залучає до себе всю особистість, яка є продуктом і регулятором діяльності.

Крім того, складність задач, виконуваних у ході інженерної діяльності, висуває важливе завдання прийняття ефективних рішень інженерами різних категорій. Підвищена складність і невизначеність умов здійснення професійної діяльності інженерами, особлива роль прийняття рішення, збільшення кількості нестандартних ситуацій у їх діяльності ускладнює традиційні, типові процеси опису, нормування і реалізації рішень. У багатьох випадках інженери змушені діяти не стільки відповідно до готових норм, правил і рекомендацій, скільки на основі власного компетентного, творчого й вільного вибору. Саме тому існує нагальна потреба у з'ясуванні психологічної сутності та специфічності процесу прийняття рішення в інженерній діяльності. У цьому повідомленні розглядаються результати емпіричного дослідження психологічних особливостей особистості сучасних інженерів, що відрізняються змістом професійної діяльності, й, у першу чергу, особливостями прийняття рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням механізму прийняття рішень у професійній діяльності займалось

багато вітчизняних та зарубіжних психологів, а також дослідників у галузі маркетингу: Г. Я. Гольдштейн, П. К. Ощепков, С. Л. Рубінштейн, У. Джеймс, Р. Акофф та інші. Психологічні аспекти підготовки та діяльності інженера досліджувались за такими основними напрямками, як вивчення діяльності інженера-конструктора (В. О. Моляко), аналіз процесу підготовки та професійної придатності інженера (М. К. Тутушкіна й А. Т. Ростунов), розгляд структури технічного інтелекту в інженера (В. П. Захарова), вивчення соціально-психологічних проблем діяльності інженера (Е. С. Чугунова, В. О. Чикер, В. А. Ядов, Є. І. Пугач), аналіз професійної підготовки інженера-педагога (Е. Ф. Зеєр), вивчення психологічних резервів інженерної підготовки (Р. В. Габдреев), виявлення особливостей прояву самоставлення в інженерно-технічних працівників (С. Р. Пантелеєв), вивчення динаміки особистісних характеристик інженера у процесі професійного становлення (В. А. Воденіков) [1; 2; 6].

Незважаючи на багатогранність і різноманітність психологічних досліджень інженерної діяльності, у цій галузі є недостатньо вивчені питання. Як відомо, в даний час на ринку праці зустрічаються такі професії, як інженер-технолог, інженер-конструктор, інженер-механік, інженер-проектувальник, інженер зі стандартизації, і це не весь перелік. Зазначимо, що кожна професія, хоч і належить до інженерної практики, але висуває свої вимоги до особистості професіонала, його навичок і вмінь, у тому числі навичок прийняття рішень.

На нашу думку, прийняття ефективних інженерних рішень є продуктом психологічної системи особистості. Розглядаючи прийняття рішень як психологічну систему, ми виходили з таких припущень. По-перше, сфера інженерної практики як система певної діяльності й особистість сучасного інженера є підсилювачами процесу прийняття рішень [6]. По-друге, в умовах сучасного виробництва, пов'язаного з науково-технічним прогресом, усе важливіша роль відводиться інженеру. Крім збільшення частки інженерної праці, з ускладненням суспільного виробництва відбувається якісна зміна реалізованих ним функцій, у тому числі це поширюється і на сферу прийняття рішень (як у логіці, так і за складом ситуацій, що вимагають прийняття рішення). І, по-третє, особистість інженера цілком занурена у процес реалізації професійної діяльності, являється одночасно і продуктом, і регулювальником прийняття рішень, тому повинна розглядатися з позицій особистісного підходу.

Особистісний підхід – це підхід до особистості, яка приймає рішення, як до цілісної системи з урахуванням її складності й самореалізації індивідуальних особливостей. Прийняття рішення реалізується на основі синтезу сукупності індивідуально-типологічних властивостей і властивостей особистості. При цьому результативність і ефективність рішень у конкретному виді професійної діяльності обумовлені як відповідною структурою властивостей особистості, яка приймає рішення, що більшою мірою залежить від організованості властивостей у цілісні підсистеми, так і визначаються специфікою конкретного виду діяльності й умовами професійної самореалізації. Вважаємо за доцільне розглядати прийняття рішень як специфічну форму реалізації основних компонентів структури особистості [3; 5]. Виокремимо основні риси особистісного підходу до прийняття рішень.

1. Прийняття рішень особистістю є специфічним явищем, що має власну якісну своєрідність, яка не зводиться лише до специфічної організації, інтеграції традиційних аналітичних процесів. Цей процес реалізується на їх основі, але й може включати акти прийняття рішень, що завершують кожний з окреслених компонентів психологічної системи прийняття рішень (її етапів, елементів структури). Прийняття рішень не може бути описане тільки з позиції вибору з деякого числа альтернатив. Психологічна система прийняття рішень має розгорнутий компонентний склад, у який повинні бути включені також концептуальні моделі особистості професіонала.

2. Вибір і прийняття рішень розглядаються як форма самореалізації особистості, що охоплює всі рівні її структури. У його реалізацію залучені всі основні компоненти структури особистості, яка приймає рішення. Прийняття рішень як інтегральна властивість особистості є метахарактеристикою індивідуальності, яка формується, розвивається, а також трансформується як одна з детермінант становлення особистості професіонала.

3. Адекватне і повноцінне формування варіантів вибору і прийняття рішень можливо лише в ході освоєння особистістю наочного змісту професійної діяльності. Формування моделі особистості професіонала носить опосередкований характер. Усі етапи прийняття та ухвалення рішення, зокрема аналіз проблемної ситуації, підготовка й узгодження варіантів рішення, прийняття остаточного варіанту рішення, його ухвалення і реалізація є частинами органічного цілого – компонентами психологічної системи прийняття рішення.

4. Існує єдиний методологічний підхід із позицій структурно-функціонального вивчення особистості професіонала, що відображає системність побудови рішення, його проектування, прийняття і реалізацію особистістю [4].

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з актуальністю цієї проблеми мета нашого дослідження полягає в знаходженні типологічних відмінностей між психологічними особливостями особистості інженера-конструктора й інженера на виробництві, у тому числі при прийнятті рішень.

Базою проведення дослідження було обрано Одеський приладобудівний завод. Контингент досліджуваних представлений двома групами: інженери-конструктори – 15 чоловік та інженери, які безпосередньо задіяні у виробництві (організатори виробництва) – 15 чоловік. У ході дослідження було використано такі методики: Індикатор типу особистості, МБТІ (автори – І. Майєрс і К. Бріггс); Тест Г. К. Беннета на визначення рівня технічного мислення, інженерних здібностей; Опитувальник креативності Н. Ф. Вишнякової; Тест-опитувальник комунікативної креативності (О. П. Саннікової, Р. В. Белоусової); Методика діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі [3; 7].

На першому етапі дослідження було виконано аналіз функцій, які були закріплені за інженерами-конструкторами та інженерами – організаторами виробництва.

Для порівняння в якості еталона було використано професіограму інженера. До основних функцій діяльності інженера потрібно віднести такі:

- розробка і складання: робочих планів і програм проведення окремих етапів технічних робіт; технічних звітів за отриманими зведеннями; опису пристрою і принципів дії проєктованих виробів та об'єктів;
- проєктування: електричних, монтажних та інших схем різного призначення, розрахунок необхідних параметрів і величин; проєктування засобів іспиту та контролю, лабораторних макетів, оснащення і контроль за їх виготовленням;
- настроювання та регулювання: складної і точної апаратури, контроль за її станом і використанням; стендові та промислові іспити дослідних зразків проєктованих виробів; установка і налагодження устаткування у ході проведення досліджень і експериментів;
- проведення, обробка й аналіз: дослідів і вимірів, узагальнення результатів; підготовка вихідних даних для складання

- планів, кошторисів, заявок на матеріали, устаткування; систематизація інформації з визначеної теми; оформлення закінчених науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт;
- упровадження: розроблених технічних проектів і рішень у виробництво.

Аналіз літератури з проблеми дослідження і вимог професіограми інженера дав змогу висловити припущення, що: по-перше, зміст, «наповнення» рішень, що приймаються, повинні визначатися специфікою виконуваної професійної діяльності інженера; по-друге, найбільше навантаження в інженера припадає на властивості технічного мислення і креативність. Результати, отримані за допомогою обраного комплексу психодіагностичних методик, дозволяють проілюструвати психологічні особливості та відмінності між інженерами-конструкторами (Ікс) та організаторами виробництва (Іоп).

У ході проведеного дослідження за тестом Г. К. Беннета на визначення рівня технічного мислення серед двох груп інженерів (конструкторів та організаторів виробництва) отримано результати, представлені у табл. 1. Аналіз даних експерименту показує, що переважаюча більшість інженерів як у першій, так і в другій групі (Ікс, Іоп) має дуже високий рівень технічного мислення. У групі конструкторів також є один досліджуваний із високим результатом та один досліджуваний із середнім рівнем технічного мислення. У групі організаторів виробництва є два досліджуваних із високим результатом та один досліджуваний – із низьким.

Таблиця 1

**Рівень технічного мислення інженерів-конструкторів
та організаторів виробництва**

	Дуже низький	Низький	Середній	Високий	Дуже високий
кількість					
Ікс	0	0	1	1	13
Іоп	0	1	0	2	12
%					
Ікс	0,0	0,0	6,7	6,7	86,7
Іоп	0,0	6,7	0,0	13,3	80,0

Зазначимо, що низький рівень технічного мислення – це вкрай негативна тенденція для робітників, зайнятих інженерною працею. Тому до результатів за іншими методиками для цього робітника необхідно ставитись з обережністю. Отже, отримані за допомогою методики Г. К. Беннета результати свідчать про високі технічні здібності досліджуваних, їх спроможність під час діяльності вирішувати технічні завдання. Крім цього, можна зробити висновок про репрезентативність і придатність вибірки для експериментального дослідження, оскільки наявність технічних здібностей – необхідна умова функціонування особистості інженера. До того ж, технічне мислення необхідне як для конструкторів, так і для організаторів виробництва.

Узагальнені результати дослідження двох груп інженерів за допомогою типологічного опитувальника Майєрс – Бріггс наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Визначення типу особистості інженера за допомогою опитувальника «Індикатор типу особистості» МБТІ, І. Майєрс і К. Бріггс (%)

Групи	Параметри МБТІ							
	Е	І	S	N	T	F	J	P
Ікс	55	45	54	46	78	22	92	8
Іоп	57	43	67	33	75	25	88	12

Із таблиці 2 бачимо, що у двох групах переважає тип ESTJ. Цей тип можна описати такими характеристиками: екстравертований (Е), сенсорний (S), мислячий (Т), вирішуючий (J). Домінуючою функцією цього типу є екстравертний раціоналізм, допоміжною – інтровертна сенсорність. Люди з цим типом поведінки дуже діяльні та напористі, вміють тверезо оцінити ситуацію і прийняти вірне рішення з точки зору практики. Намагаються створити всі умови для безперебійної роботи. Здатні координувати діяльність різних працівників та підрозділів. Відчувають необхідність у тому, щоб нав'язувати свої оцінки оточуючим. Сучасним інженерам характерна висока працездатність, установлення твердого порядку дій, який спирається на певну програму. Управляти порядком деінде – природне заняття для них. Важливо зазначити, що найбільш вираженими у цьому типі є характеристики Т та J. Це означає, що представники досліджу-

ваної групи приймають рішення раціонально, а також надають перевагу розпланованому способу життя. Д. Кейрсі та М. Бейтс запропонували підхід, заснований на виокремленні дволітерних сполучень із типів поведінки, отриманих за допомогою типологічного опитувальника Маєйрс – Бріггс. Указані комбінації складають темперамент особистості. Так, згідно цього підходу отримані результати належать до типу ST-темпераменту. Наведемо його характеристику.

Процес збору інформації носить гранично практичний і реалістичний характер і є добре організованим. Представники цього типу прагнуть до діяльності, що має велике суспільне значення. Вони заслуговують довіри, приходять на допомогу оточуючим, ввічливі, сміливі й доброзичливі. Це суворі прихильники традицій. Вони прагнуть усе організувати, їх життя підпорядковане порядку. Спираються на минулий досвід (якщо згадати відомий алгоритм, то ситуація стає зрозумілою). Схильні до деталізації, успішні в розробці конкретного плану. До сильних сторін темпераменту ST відносять: уміння керувати, особистісну надійність, уміння піклуватися про інших, чітке розуміння, хто, де і в чому головний. Із наведеного опису стає зрозуміло, що цей тип є прихильником минулого досвіду. Проте, як зазначалось вище, інженери повинні й творчо підходити до роботи – вони поєднують і раціональність, і творчість. У зв'язку з цим важливо подивитись і на результати дослідження креативності особистості та комунікативної креативності.

Отже, можна говорити про специфіку прийняття рішень в інженерній практиці загалом. Що стосується окремих видів діяльності в рамках інженерної справи, то тут існують відмінності в характері виконуваних функцій. Інженери-конструктори займаються підготовкою вихідних даних для виробництва, виконанням канцелярсько-графічних робіт, оформленням документації, конструкторською розробкою деталей, вузлів машин, освітлення тощо. Тому в їх діяльності важливими є просторово-образне й логічне мислення, зорово-моторна координація, пам'ять, творча уява і схильність до кропіткої роботи. Організатори виробництва займаються дослідженням, розробкою, технологією виготовлення та експлуатацією електронних приладів і пристроїв на виробництві. Професійно важливими якостями у них є технічний інтелект, логічне мислення, творчі здібності, просторова уява, допитливість, здатність до управлінської діяльності, вміння працювати руками.

Тепер зазначимо специфіку прийняття рішень в інженерній діяльності. Інженери орієнтуються на раціональність у ході прийняття рішень. Рішення інженерів також ґрунтуються на мисленні, й вони переходять до вирішення шляхом логічного аналізу, рухаючись від причин до наслідків, від передумов до висновків. Інженери уміють передбачати та прогнозувати логічні наслідки прийнятих рішень та здійснених виборів. До того ж, інженеру притаманна критичність, що допомагає подивитись на рішення з різних точок зору і прийняти виважене рішення. Особливо важливими є стійкість до стресів, мобілізація в екстремальних ситуаціях, швидка реакція, що поєднується з хорошою витримкою, а також швидка орієнтація в мінливих умовах.

Узагальнюючи результати дослідження, слід зупинитися на співвідношенні понять «вибір», «прийняття рішення» як функції діяльності та як однієї з інтегральних характеристик і властивостей особистості. Дослідження прийняття рішення, виконані І. С. Морозовою і Л. А. Коломеець у руслі когнітивного підходу, дали їм змогу представити вибір як потребу особистості в формуванні певної смислової системи, знаходження себе в світі, свого майбутнього, своїх подальших дій і самого себе. Вивчаючи співвідношення вибору і прийняття рішень, А. Д. Бретман представляє життєвий вибір як механізм кардинальної трансформації життєвих сенсів, джерело особистісних трансформацій, процес розгортання життєвих орієнтирів особистості й структурування відповідно до них власних перспектив. На наш погляд, слід внести уточнення в наведене формулювання.

Вибір варіанта рішення є не джерелом, а наслідком особистісних трансформацій, завершенням реального вибору конкретного варіанта рішення особистістю і наданням переваги одній із можливих альтернатив з-поміж усіх інших. Вибір є одночасно і проявом волі, й актом самореалізації цілісної особистості, що саморозвивається [3].

Зазначимо, що одна з перших і плідних спроб аналізу провідної ролі суб'єктивного чинника в прийнятті рішень була зроблена Ю. Козелецьким. Особливістю запропонованої ним системи прийняття рішень є виокремлення результату вибору, який залежить не тільки від об'єктивних умов, а й від особи, яка приймає рішення. Автор використовує в системі одночасно кілька базових понять, таких як суб'єктивна ймовірність вибору, корисність (цінність) вибору для суб'єкта, наближаючись до ви-

вчення тієї реальності, яку представляє особистість, що приймає рішення.

Сучасні дослідження показують, що саме прийняття рішення багато в чому визначає змістовні, процесуальні та результативні параметри життєдіяльності особистості. Відповідно, «ціна помилки» за неадекватний вибір особистості, можливі неправильні рішення надзвичайно висока. Тому прикладні дослідження раціоналізації складних видів діяльності, оптимізації життєвого шляху особистості також повинні враховувати закономірності прийняття рішення, і в цьому полягає безпосередня практична значущість вивчення як особистості загалом, так і безпосередньо того, що забезпечує прийняття особистістю життєвих рішень. Параметри життєвих рішень, що приймаються, у багатьох випадках уже не просто більшою чи меншою мірою залежать від особистості, але і прямо нею визначаються. Настільки ж значущою є роль подібних досліджень в удосконаленні професійного навчання, в психології професійного і життєвого самовизначення, в організації професійного відбору, в розвитку психологічної теорії прийняття рішень.

Детальний аналіз психологічних концепцій показав некоректність подання прийняття рішень у якості елемента системи чи навіть блоку в структурі діяльності. До найістотніших особливостей прийняття рішення особистістю, що відображає його специфіку й відрізняє від діяльності, необхідно віднести такі: кожному блоку діяльності притаманний характерний склад вирішуваних завдань, що передують і завершуються прийняттям рішення; для кожного блоку існують провідні детермінанти, актуальні саме для цього виду або типу рішення. Так, у мотиваційному блоці діяльності роль провідної детермінанти виконують соціально-обумовлені чинники: рівень прагнень, престижність діяльності тощо. Прийняття рішення підводить підсумок оцінки ролі мотиваційних чинників і стимулів. У блоці формування програми діяльності – це повнота інформаційної основи діяльності, в блоці реалізації діяльності – наявність сформованих алгоритмів дій, тобто те, що є елементами реалізації прийнятого рішення.

Виконаний аналіз дає підстави вважати, що прийняття рішення не входить до структури діяльності, а існує самостійно й управляє компонентами структури діяльності (проектуює, оцінює, відкладає, реалізує, координує), залишаючись у тіні латентного

періоду реалізації кожного компонента. Крім того, значна частка часу йде на узгодження рішення, що приймається, самого факту рішення і його особливостей у процесі «проходження» стадій (етапів діяльності). Необхідно зробити акцент на тому, що насправді завершення кожного етапу діяльності, наприклад діяльності інженера, передбачає різні рішення, що не збігаються ні за метою, ні за формою, ні за змістом, стаючи, таким чином, супідрядними крупнішому життєвому рішенню – проблемі життєдіяльності особистості в соціумі.

Результати дослідження показали, що характеристики креативності досліджуваних чітко окреслені, практично однакові, однак відрізняється їх змістовна частина (рис. 1).

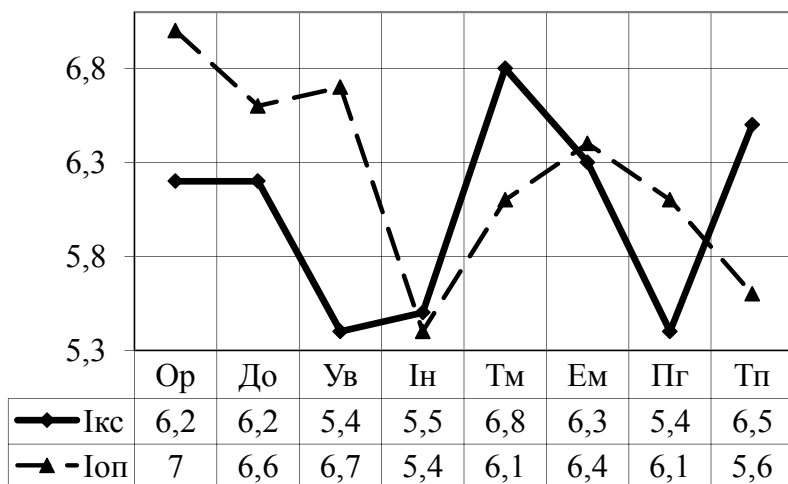

Рис. 1. Відмінності показників креативності за методикою Н. Ф. Вишнякової між інженерами-конструкторами та організаторами виробництва

Умовні позначення: Ор – оригінальність; До – допитливість; Ув – увага; Ін – інтуїція; Тм – творче мислення, Ем – емоційність, емпатія; Пг – почуття гумору; Тп – творче ставлення до професії.

Так, у структурі креативності в інженерів-конструкторів більш виражені творче мислення (Тм) і творчий підхід до професії (Тп); в організаторів виробництва – оригінальність (Ор), увага (Ув), допитливість (До), почуття гумору. Це свідчить про те, що при конструюванні необхідний творчий підхід до професії (Тп),

постійне винахідництво. В організації ж виробництва необхідно вміти пристосовуватися до мінливих умов, швидко вирішувати складні завдання, що виникають під час роботи. Для реалізації цих функцій організаторам виробництва якраз необхідні такі характеристики, як оригінальність, уява і допитливість, а інженерам-конструкторам – творче мислення і творчий підхід до професії.

Що стосується комунікативної креативності, то у конструкторів більшою мірою виражені легкість, самопрезентація, конфліктність, емоційна стійкість; в організаторів виробництва – незалежність і експресивність. Отримані результати свідчать про те, що інженерам-конструкторам у своїй професійній діяльності важлива не тільки розробка нових схем і моделей, а й можливість донести свої ідеї (розробки) виконавцям цих ідей, пояснити як правильно потрібно підійти до реалізації задуманого.

Висновки.

1. Отже, прийняття рішень у діяльності сучасного інженера носить раціональний, логічний та зважений характер. Не дивлячись на це, вони здатні діяти в мінливих умовах, що набуває особливої актуальності в сучасному світі. Представників цього типу можна охарактеризувати такими аспектами: широта інтересів, опора на факти, логіка й аналіз, організація. Вони передбачають і прогнозують логічні наслідки виборів і рішення, що приймається. На наш погляд, усе це є дуже істотною характеристикою у процесі прийняття рішень. Інженер розуміє, який результат він переслідує і що повинен отримати в результаті.

2. Для сучасного інженера характерна відповідальність. Це свідчить про те, що процесу прийняття рішень буде відведено достатньо уваги, не буде прийнято випадкового рішення, а також про відповідність термінам виконання. Останній аспект є особливо важливим в інженерній діяльності, оскільки всі виробничі процеси повинні виконуватись вчасно, а навіть у разі найменшого збою потрібно приймати виважене рішення й укладатися в строки виконання завдання.

3. Конкретна специфіка прийняття рішення у діяльності сучасного інженера визначає його практичність, яка поєднується з теоретичними знаннями. Рішення інженерів ґрунтуються на мисленні, й вони переходять до вирішення шляхом логічного аналізу, рухаючись у міркуваннях від причин до наслідків, від передумов до висновків. Отже, це дає змогу інженеру послідовно аналізувати ситуацію і лише з урахуванням усіх чинників

прийняти виважене рішення. До того ж, інженерам притаманна послідовність дій. Цей аналіз проблеми часто можна назвати їх талантом.

Список використаних джерел

1. Грачев Н. Н. Психология инженерного труда / Н. Н. Грачев. – М. : Высш. школа, 1998. – 333 с.
2. Захарьящева В. В. Профессионально-личностные качества современного инженера / В. В. Захарьящева // Сб. науч. тр. СевКавГТУ. Серия «Гуманитарные науки». – 2007. – № 5.
3. Санников А. И. Психология жизненного выбора личности : [монография] / А. И. Санников. – Одесса : Изд-во ВМВ, 2015. – 440 с.
4. Санников А. И. Принятие решений с позиций личностно-детерминированного подхода / А. И. Санников // Матер. V съезда Рос. психол. общ-ва. – Т. I. – М. : Рос. психол. общ., 2012. – С. 465–466.
5. Санніков О. І. Психологічна система ухвалення рішення / О. І. Санніков // Наука і освіта. Спецвипуск «Психологія особистості: теорія, досвід, практика». – 2010. – № 9. – С. 149–152.
6. Татарінов Є. В. Акмеологічний підхід до становлення особистості в професійній діяльності / Є. В. Татарінов // Вісник Національної академії оборони України. – 2009. – Вип. 2 (10). – С. 140–146.
7. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов. – М. : Изд-во Института психотерапии, 2002. – 490 с.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Grachev N. N. Psihologija inzhenerenogo truda / N. N. Grachev. – M. : Vyssh. shkola, 1998. – 333 s.
2. Zahar'jashheva V. V. Professional'no-lichnostnye kachestva sovremennogo inzhenera / V. V. Zahar'jashheva // Sb. nauch. tr. SevKavGTU. Serija «Gumanitarnye nauki». – 2007. – № 5.
3. Sannikov A. I. Psihologija zhiznennogo vybora lichnosti : [monografija] / A. I. Sannikov. – Odessa : Izd-vo VMV, 2015. – 440 s.
4. Sannikov A. I. Prinjatie reshenij s pozicij lichnostno-determinirovannogo podhoda / A. I. Sannikov // Mater. V s#ezda

- Ros. psihol. obshh-va. – T. I. – M. : Ros. psihol. obshh., 2012. – S. 465–466.
5. Sannikov O. I. Psykholohichna systema ukhvalennia rishennia / O. I. Sannikov // Nauka i osvita. Spetsvypusk «Psykholohiia osobystosti: teoriia, dosvid, praktyka». – 2010. – № 9. – S. 149–152.
 6. Tatarinov Ye. V. Akmeolohichnyi pidkhid do stanovlennia osobystosti v profesiinii diialnosti / Ye. V. Tatarinov // Visnyk Natsionalnoi akademii oborony Ukrainy. – 2009. – Vyp. 2 (10). – S. 140–146.
 7. Fetiskin N. P. Social'no-psihologicheskaja diagnostika razvittija lichnosti i malyh grupp / N. P. Fetiskin, V. V. Kozlov, G. M. Manujlov. – M. : Izd-vo Instituta psihoterapii, 2002. – 490 s.

Received October 2, 2017

Revised November 6, 2017

Accepted December 5, 2017

УДК 159.9

Н. М. Семенів

semenivnat@gmail.com

МІЖЕТНІЧНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ДИНАМІЧНА СКЛАДОВА МІЖЕТНІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Semeniv N. M. Interethnic communication as a dynamic component of interethnic interaction / N. M. Semeniv // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiienko University, G. S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine / scientific editing by S. D. Maksymenko, L. A. Onufrieva. – Issue 39. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2018. – P. 310–319.

N. M. Semeniv. Interethnic communication as a dynamic component of interethnic interaction. The article is devoted to the concept of modern methods of researching interethnic communication on the formation and development of interethnic communication, its application in practice of the study of interethnic relations.

According to the article the object of study of foreign and domestic scientists is dynamic structure mechanisms of interethnic communication that underlie inter-ethnic relations. The author considers that modern so-